

11. Солодянкина О.Ю. Иностранные гувернантки в России (вторая половина XVIII – первая половина XIX века). – М.: Academia, 2007. – 512 с. (Монографические исследования; история России).
12. Центральний історичний архів Москви (далі – ЦІАМ), ф.459, оп. 1, спр. 3697.
13. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. В 2 т. – Т. 2. Царствование Императора Николая I. 1825-1855. Отд. I. 1825-1839. – С.Пб., 1875.
14. Высочайшее повеление от 25 марта 1834 г. О воспрещении принимать иностранцев обою пола без надлежащих свидетельств в дома дворян, чиновников и купцов, в учительския, наставническия и гувернерския звания. Указ Правительствующему Сенату // Журнал Министерства народного просвещения. – 1834. – № IV. – С. LXXXI-LXXXIII.
15. Высочайшее повеление от 1 июля 1834 г. Положение о домашних наставниках и учителях // Журнал Министерства народного просвещения. – 1834. – № VIII. – С. XVIII-XX.
16. Общий отчет, представленный его императорскому величеству по Министерству народного просвещения за 1836 год. – С.Пб., 1837.
17. ЦІАМ, ф.459, оп. 2, спр. 259.
18. Тучкова-Огарева Н.А. Воспоминания / Вступ.статья, ред. и примеч. С.А. Переселенкова. – Л., 1929. – 245 с.
19. ЦІАМ, ф. 459, оп. 2, спр. 1478.

Одержавно редакцією 29.08.2012

Прийнято до публікації 18.10.2012

Аннотация. *Драч О.А. Высшее женское образование в Российской империи в оценках современников. В статье освещаются наработки дореволюционных исследователей по истории высшего женского образования в Российской империи. Основное внимание концентрируется на выявлении исследовательских подходов к анализу явления и сформированных стереотипов, частично присутствующих и сегодня в научных дискурсах.*

Ключевые слова: *высшее женское образование, высшие женские курсы, курсистки, дореволюционная историография*

Summary. *Drach O.O. Women's higher education in the Russian Empire viewed by contemporaries. The article highlights pre-revolutionary researchers' achievement in the history of women's higher education in the Russian Empire. The main attention is paid to the formed approaches to the phenomenon analysis and fixed stereotypes partly to now presented in the scientific discourse.*

Key words: *women's higher education, women's higher education courses, women course attendees, pre-revolutionary historiography*

УДК: 94(477)“1360/1560”

Ю.М. Михайлюк

ВИСВІТЛЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО МІЩАНСТВА ЛИТОВСЬКОЇ ДОБИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ М. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКОГО

У статті розглянуто трактування М. Довнар-Запольським різних аспектів розвитку українського міщанства литовської доби. Зокрема розкрито бачення істориком проблем формального затвердження правового статусу міщанського стану, місця і ролі міщан у соціальних процесах на українських теренах, впливу самоврядної організації міських громад на соціальне становище міщанства.

Ключові слова: *М. Довнар-Запольський, міщани, міська громада, магдебурзьке право, “міські вольності”, “земські повинності”*

Постановка проблеми. Дослідження соціальних змін в українському суспільстві на різних етапах історії, еволюція соціальних структур та соціальних інститутів, повсякденне життя у сучасній історичній науці є досить популярним і динамічним напрямком студій. Особливе місце в цьому контексті посідає соціальна історія українських земель в епоху Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ). З огляду на специфічність соціальних процесів того часу та з причини обмеженості джерельної бази, ця проблематика потребує об'єктивного і зваженого підходу дослідників до розкриття і тлумачення її реалій. Істотною опорою у фаховому підході до вивчення цього кола проблем є насамперед дослідження історіографічної спадщини.

У когорті істориків-литуаністів на особливу увагу заслуговує постать одного з найяскравіших і непересічних рушіїв історичної науки України, Білорусії та Росії кінця XIX – першої третини XX ст. – М. Довнар-Запольського. Написання значної частини його ґрунтовних наукових робіт з історії ВКЛ припадає на період творчої діяльності в Україні

(1901–1922 рр.). Тож не випадково у його працях знайшла своє відображення й русько-українська минувшина литовської доби, де автор приділяє чимало уваги питанням соціальної історії, зокрема й проблематиці історичного поступу міщанства.

Мета. Метою пропонованої розвідки є намір простежити погляди М. Довнар-Запольського на характер та специфіку еволюції міщанства на українських землях ВКЛ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відразу варто зазначити, що ця проблема до сьогодні в історіографії не була предметом окремого й докладного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Наукові праці історика, присвячені литовській добі, містять чималий масив матеріалу, який розкриває різні аспекти соціальної історії. Утім його судження щодо розвитку українського міщанства зосереджені головно в праці “Украинские староства в первой половине XVI в.”, передмові до однієї з книг “Архива Юго-Западной России” [1]. Характерно, що тут життя міщан як соціальної складової українського суспільства розкривається переважно через призму аналізу діяльності системи місцевого державного управління та громадського самоврядування, що суттєво позначилося на сегментації тверджень і висновків дослідника. Також варто додати ще одну характерну деталь – хронологічно названа праця охоплює перебіг відповідних подій, явищ і процесів переважно першої половини XVI ст.

Одним із важливих питань, що потрапили у поле зору М. Довнар-Запольського, було формальне затвердження правового статусу міщанського стану. Примітно, що нормативно-правову базу цього процесу він розкривав виключно на прикладі м. Києва і його мешканців. Здійснював це шляхом аналізу передусім великокнязівських привілеїв та листів киянам 1494, 1499, 1503, 1506 та 1514 рр. Дослідник цілком справедливо відзначав, що найдавніші сліди окреслення правового статусу міщан у доступних для науковців документах містить привілей великого князя Олександра 1494 р. Цей документ розцінювався ним не інакше, як підтвердження грамоти великого князя Казимира та закріплення порядків, що панували за часів великого князя Вітовта. Адже, за його словами, “певною модернізацією” у цьому привілеї відгукується лише згадка про вїта. Автор наголошував, що вказана грамота являла собою передусім окреслення визначених за місцевими міщанами пільг та повинностей. У її структурі виділяв ще два важливих компоненти – питання, що стосуються кримінального права, а також “некоторые права личного свойства” (право виселення з міста, відхід для торгівлі) [1, 97–98].

У справі формального утвердження міщан як стану М. Довнар-Запольський також високо оцінював значення грамоти великого князя Олександра до київського воєводи Дмитра Путятича (1503 р.). Характеризував її як таку, що, порівняно з попередніми, значно розширила міські вольності киян, звільнила їх від таких повинностей, як забезпечення стаціями та кіньми послів і гінців, супроводження послів до Орди тощо. Окрім цього, дослідник наголосив на ще одному важливому складникові грамоти – вона чітко називала категорії місцевих мешканців, котрі входили до складу міської громади (“кагорически определяет состав городской общины”). До речі, наявність аналогічного положення він відмітив і в привілеї 1514 р. [1, 98–99].

Виходячи зі змісту грамот 1494 та 1499 рр. М. Довнар-Запольський переконаний, що відбування повинностей киянами безумовно здійснювалося під наглядом місцевих воєвод. Відсутність у цих документах конкретизації судових повноважень спонукає його сумніватися щодо переходу їх на той час до компетенції вїта – найімовірніше вони були юрисдикцією воєвод. Він наголошує, що лише в 1503 р. кияни були звільнені від тивунського суду як складової воєводської адміністрації [1, 7–9, 97–99]. Остаточне визначення змісту стосунків між київськими воєводами та міським населенням М. Довнар-Запольський датує 1514 р. у зв’язку з “получением городом Киевом полного магдебургского привилея” [1, 8–9]. Від цього часу воєводи, крім виконання загальних поліційних функцій, мали наглядати за непорушністю прав киян із боку сторонніх людей, церкви, шляхти та воєводських слуг. Попри те, що воєводи до 1556 р. не мали права втручатися в громадські справи киян, судову сферу та міські прибутки і витрати, автор відзначає часті факти наявності таких зловживань, а відтак і тривалі спори між сторонами конфліктів. Як один із прикладів наводить порушення міського привілею в питаннях міських доходів та використання видатків з боку місцевого воєводи Григорія Ходкевича [1, 48–49].

Розглядаючи міщанство як важливого і дієвого учасника суспільно-політичних процесів на українських землях, М. Довнар-Запольський чітко розмежовував їх на таких, що належать до мешканців привілейованих (мають магдебурзьке право; із таких у його працях фігурують лише кияни) і непривілейованих міст.

Проблема здобуття міщанами особливих привілеїв – самоврядування на засадах магдебурзького права – теж потрапила у поле зору дослідника. Характерно, що утвердження на українських землях ВКЛ магдебурзького права М. Довнар-Запольський розглядав специфічно – виключно на прикладі міста Києва. При цьому ніде не згадував про отримання аналогічних привілеїв містами Луцьком (1432, підтверджений 1497, 1503 рр.), Володимиром (90-і рр. XV ст., підтверджений 1509, 1532 рр.), Острогом (1532 р.), Кременцем (1432, підтверджений 1536 р.) тощо [2, 1–5, 12–28, 36–38].

Аналіз історіографії засвідчує, що питання надання магдебурзького права Києву є дискусійним насамперед у частині його датування. Деякі дослідники, як М. Закревський та В. Щербина, приписували цей факт Вітовту (перша чверть XV ст.). Інші, зокрема В. Антонович, І. Каманін, Ф. Леонтович, П. Клепатський, М. Грушевський, а також сучасні українські історики, відносять цю подію до останнього десятиліття XV ст., зокрема 1494–1499 рр. Більше того, російська дослідниця Т. Круглова та її українська колега Н. Білоус прийшли до висновку, що перший привілей Києву на магдебурзьке право був наданий у 1498 р. [3, 41–49].

Судження М. Довнар-Запольського розширили розходження у датуванні надання Києву магдебурзького права фактично до меж цілого століття. Володіючи інформацією про різні підходи своїх попередників та сучасників до вирішення цього питання, своє бачення цієї проблеми він розпочав з відповідної оцінки великокнязівського привілею киянам 1494 р. На його думку ця грамота “не была магдебургским правом в собственном смысле”, хоча й мала, мовляв, деякі його риси. Вважав, що саме ці риси були окреслені тезою уставної грамоти київським війтам 1499 р. – “как есмо дали вам право немецкое” [3, 98]. Тобто, історик абсолютно не сприймав цю цитату як доказ наявності на той момент у Києві повноцінного магдебурзького права, вважаючи її всього-на-всього ознакою якогось елемента цих міських правових норм. Відтак навіть не припускав можливості появи відповідного привілею в період між наданням названих вище грамот 1494 та 1499 рр. Отримання Києвом “полного магдебургского привилея” він датував 1514 р., а всі попередні грамоти трактувалися ним як такі, що “подготовляли материал”. При цьому автор визнавав, що привілей 1514 р. містив у собі міські правові норми з попередніх грамот [1, 99].

Суть вказаної грамоти на магдебурзьке право М. Довнар-Запольський передав двома змістовими блоками. Він зазначив, що кияни отримали цілий ряд нових привілеїв (суд за німецьким правом, певні доходні статті, звільнення від митних зборів на території ВКЛ), а також здобули підтвердження положень попередніх грамот на звільнення від деяких повинностей. Водночас відмітив той факт, що за міщанами залишилися певні зобов’язання перед державною владою: деякі “плати” до державної скарбниці, а ще обов’язок виконувати сторожову службу “в полі” і на замку, переслідувати татар. Зрештою, автор прийшов до висновку, що лише з цього часу “дальнейшая жизнь города улеглась в обычные рамки привилегированного города” [1, 99–100].

Утім, оптимізм своєї попередньої тези М. Довнар-Запольський практично відразу ж розвінчав аналізом труднощів і суперечностей життя міщан, обмеженням їх прав. До їхнього числа він відносить посягання воеводської влади та церковних установ на права киян володіти тими чи іншими землями міської громади, “кривды и новины” з боку воевод. Звертає увагу на те, що останні чинили спротив міській громаді зобов’язати деякі категорії мешканців міста (ремісників, плотників, воеводських десятників, драбів, замкових слуг), котрі користувалися міськими вольностями, виконувати передбачені для міщан повинності. Також він зазначає, що чималою проблемою для київських міщан було відстоювання своїх інтересів проти незаконного обкладання їх митними зборами з боку воевод та духовенства тощо. Історик резюмує, що міщанам не завжди вдавалося відстояти свої привілеї. Натомість наступ на права міської громади посилювався, що особливо простежується в другій половині XVI ст. [1, 99–100].

Окремою увагою М. Довнар-Запольський наділив міщан непривілейованих міст (тобто таких, що не мали магдебурзького права й своє життя будували на засадах руського

звичаєвого права). Розглядаючи цю категорію населення, він продовжував розвивати питання формування міщанства як окремого стану. Щоправда, фактично оминув аналіз формально-правової сторони цього процесу. Згадав лише про дві грамоти Сигізмунда I черкаським міщанам (1536, 1539 рр.), які регулювали права і вольності, а також повинності місцевих міських мешканців [1, 88–89].

Аналізуючи соціальну специфіку розвитку населення українських земель у першій половині XVI ст., М. Довнар-Запольський прийшов до висновку, що загалом міщани на той час були ще далекі від остаточного відокремлення від інших соціальних груп (за контекстом – передусім селян, бояр і слуг). Адже їх пов’язувало спільне виконання повинностей, інколи сумісне користування міською землею. Однак у цих процесах він виділяв міщан як основну, центральну ланку, до якої тяжіли інші групи населення [1, 83].

За спостереженням історика, у першій половині XVI ст. зв’язок міщан із рештою соціальних груп був неоднаковим і мав регіональну специфіку. Приміром, найтіснішим він виглядав у північноукраїнських містах (зокрема, Мозирі) із селянством, оскільки там місто і волость складала єдине ціле. Водночас М. Довнар-Запольський виявив, що в інших містах Київського воєводства зв’язок міста з волосним селянством суттєво зменшується з причини розпаду більшості волостей. Однак він цілком свідомий того, що в попередні часи ситуація тут була аналогічною північним містам. Натомість ним зафіксовано тісний взаємозв’язок міщан із нижчим військово-службовим елементом – боярами і слугами. Найбільш показовими у цьому сенсі були міста Житомир, Овруч, Остер, Любеч. Дослідник запримітив, що з рухом на південь зв’язок міського населення з іншими соціальними групами невпинно слабшає, а в південних прикордонних містах він або взагалі відсутній, або ж виявляється незначним чином. Тобто, у цьому регіоні відособленість міщанського стану від решти виявляється найбільш рельєфно. М. Довнар-Запольський пояснює це тим, що міщани були “основным населением южных местностей. . . , тогда как земянство и крестьянство южных городов являются уже пришлым населением” [1, 83–86]. Останні тези, по-суті, підводять нас до думки (хоч і не висловленої прямо автором), що процес відділення міщан від інших станів проходив швидшими темпами саме в південноукраїнських містах. Водночас, історик критично поставився до розуміння сутності прикордонного міщанства як повноцінного стану: “Под мещанами южных украинских городов ошибочно было бы разуместь городской класс в собственном смысле этого понятия”. З його погляду населення цих міст можна називати міщанами лише в тому сенсі, що вони мешкали в місті, виконували міські повинності та користувалися міськими вольностями. Натомість за родом свого заняття вони були нижчим військово-службовим класом та займалися ухоронництвом, як зем’яни та їхні піддані [1, 86–87]. Безперечно, в такому судженні є раціональне зерно, адже міщани регіону дійсно брали участь в обороні від татарських набігів, у господарській діяльності окрім ухоронництва займалися ще й землеробством тощо. Утім, твердження М. Довнар-Запольського, що на півдні міщанство грало таку ж роль як у північних старостах панцирні бояри, ординські слуги тощо, а відтак у південному регіоні не було потреби у таких групах військово-службового елемента [1, 87] є, на наш погляд, не об’єктивним. Адже джерела засвідчують, що в першій половині XVI ст. у південних порубіжних старостах військові й сторожові функції поряд із міщанами виконували бояри, замкові й ординські слуги [4, 132–133, 163]. Також варто відмітити, що дослідник унікав докладного розгляду внутрішньої стратифікації міщан як за майновим становищем, так і за родом господарської діяльності. Обмежувався хіба що окремими тезами, як, наприклад, “в городах население делилось на лучших и меньших людей”. Це ж стосується і згаданих у числі мешканців Білої Церкви “коморників” і “вольників”. Також не вповні зрозумілим витлумаченням обмовився про особливу групу овруцьких міщан – кунічників, вказавши лише, що “они имели специально им пожалованную землю, за что и несли особое повинности” [1, 86–87].

Досліджуючи життя українських міщан, М. Довнар-Запольський звернувся до питання їхньої організації в міську громаду. Він прийшов до висновку, що до її складу входили далеко не всі мешканці міста. Головними критеріями належності до контингенту громади називав наявність власного будинку в місті, користування “міськими вольностями” та виконання передбачених повинностей (“міські потуги”). Це констатується ним як факт, який чітко

усвідомлювали міщани. Водночас дослідник звернув увагу на характерну тенденцію – в містах було чимало таких мешканців, які, користуючись міськими вольностями, всілякими засобами намагалися оминати виконання міських повинностей. До такої категорії зараховував передусім “негородские элементы” – тобто такі, що перебували поза межами громади. Сюди також приписував і міщан, котрі переходили під опіку місцевих старост, звільнялися ним від міських повинностей але користувалися міськими вольностями. З огляду на це він висловив думку, що, не зважаючи на широкий колонізаційний рух, міські громади не розширювали свій склад, а навпаки втрачали своїх членів. Саме з цієї причини місцеві громади настійливо вимагали навернення “в тягло” всіх, хто користувався міськими вольностями [1, 88–90].

Під “міськими вольностями” М. Довнар-Запольський насамперед розумів право господарської експлуатації міщанами земель, іменованих “уходами” (“входами”), котрі здавна належали тому чи іншому місту. Цьому аспекту він приділив найбільше уваги, сформулювавши ряд цікавих суджень. Зокрема, у способах користування землями міських громад стосовно періоду першої половини XVI ст. дослідник виділив кілька специфічних моментів. По-перше, міські землі північного українського регіону були чітко розмежовані з сільськими територіями, що було притаманно волосній системі устрою. І лише зрідка міщани мали деякі права на користування окрім міської території ще й волосною землею. На південні міста така практика не поширювалася, оскільки вони на той час уже не мали волостей. По-друге, частина землі міських громад перебувала в загальному користуванні міщан, а іншу вони здавали в оренду приватним особам. По-третє, на відміну від півдня, у північному регіоні цінність орної землі через її порівняно невеликі обсяги та велику чисельність населення була значно більшою. Тому орні ділянки тут були переважно в користуванні конкретних осіб, а міста були оточені хуторами городян [1, 90–94]. Але ж міські вольності не обмежувалися лише правом на користування міськими землями. М. Довнар-Запольський мабуть добре це усвідомлював. Адже не випадково згадав про деякі додаткові статті міських доходів, як то право громади володіти корчмою чи перевозом через річку. Однак і це далеко не повний перелік міщанських пільг. До їхнього числа можна додати такі важливі елементи міського права як доступ до заняття ремеслами, торгівлею та скотарством, виключне право постачати човни для купецьких караванів тощо. Мабуть такі види міщанських пільг не сприймалися дослідником як такі, що заслуговують на увагу. А даремно. Перелічені “вольності” посідали вагоме місце у житті міщан. Про це свідчить їхня запекла боротьба передусім із місцевими старостами проти посягань на обмеження права ведення означених вище видів діяльності, як це було, приміром, у Черкасах і Каневі [4, 269–272]. До речі, М. Довнар-Запольський не приділяв окремої предметної уваги ставленню місцевих урядовців до прав та привілеїв міщан. Взаємини міщан зі старостами у цьому контексті він окреслював лише деякими принагідними штрихами. Але справедливості ради зазначимо, що навіть у такому вигляді вони показують розуміння дослідником суперечливості і складності їхніх взаємостосунків. Це підтверджується його увагою (хоч і зрідка) передусім до тих чи інших епізодів наполегливого відстоювання жителями міст своїх прав. Більше того, він був переконаний, що “старосты и мещане – две постоянно враждующие стороны” [1, 88–89, 92, 95–96].

“Земські повинності” міщан М. Довнар-Запольський розглядав детальніше, аніж міщанські права. Його судження дають нам можливість виділити такі загальні ознаки, притаманні функціонуванню системи міщанських повинностей: 1) за спрямованістю виконання їх можна розділити на такі, що йдуть на загальнодержавні потреби, місто і замок (різного роду замкові роботи, несення сторожової служби, забезпечення підводами і стаціями послів та гінців, надання гінців тощо) та власне на старосту (звірині та рибні лови, заготівля сіна, святкові дарунки, податки від торгівлі та корчми тощо; а також цілий ряд поборів, пов’язаних, за словами дослідника, з особливостями прикордонного життя: повежне, весільна куниця, пересуд і т.п.); 2) повинності були тотожні тим, що покладалися на зем’ян і бояр, а різнилися хіба що способом відбування та тим, що були важчими для міщан (стосовно зем’ян дозволимо собі не зовсім погодитися, оскільки їх повинності збігалися з міщанськими хіба що у плані військової служби); 3) у більшості міст повинності були дуже подібні, але мали певні відмінності у способі відбування; 4) обов’язок військової служби несли тільки південні міста [1, 102–108, 112–115]. Варто віддати належне дослідникові, що

він достатньо чітко вказував на специфіку видового ряду, характер виконання повинностей та суттєві відмінності в їх системі в конкретних українських містах.

Питання громадського самоврядування в непривілейованих містах М. Довнар-Запольський розглядав надто схематично, посилаючись на те, що доступні джерела не дають змоги розкрити внутрішнє життя громад. Утім, він цілком допускав, що громадське життя в містах досягло високого розвитку. У справі органів міського самоврядування дослідник приділив увагу виключно війтам як керівникам громад, і то лише на прикладі Вінниці. При цьому абсолютно правильно наголосив, що наявність такого посадовця ніяким чином не свідчить, що місто володіло магдебурзьким правом: "войтовство давнего происхождения и может быть есть не более, как превращение древнерусского старосты в войта". Також припускав, що виборні міщанами війти були й в інших містах [1, 95–96]. Отже, історик був далекий від ґрунтовного володіння проблемою громадського самоврядування в непривілейованих містах.

Висновки. Отже, М. Довнар-Запольський охопив аналізом цілий комплекс проблем, пов'язаних із життям міщан українських земель ВКЛ. Насамперед історик підняв питання формального й реального становлення міщанства як стану у привілейованих (з магдебурзьким правом) та непривілейованих містах, звернувся до проблеми розвитку самоврядування обох типів міст, розглянув права і повинності міщан. Проте, чимало суджень автора є дискусійними й заслуговують на критику. Це стосується запровадження магдебурзького права, яке розглядається ним лише виключно на прикладі Києва. Та й саме датування ним цієї події є більше, ніж спірним. По-суті, поза увагою М. Довнар-Запольського залишилася проблема соціального розшарування міщан. Логіка змістового навантаження його суджень дає підстави вважати, що найважливішою суспільно-політичною місією міщан дослідник вважав військову службу задля захисту держави від зовнішньої небезпеки. Та попри все, доробок М. Довнар-Запольського у сфері студіювання еволюції життя міщан українських земель у литовську добу посідає чільне місце в історіографії.

Список використаної літератури

1. Довнар-Запольский М. Украинские староства в первой половине XVI в. / М. Довнар-Запольский // Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Ч. 8. – Т. 5 : Акты об украинской администрации. – К., 1907. – С. 1–118.
2. Архив Юго-Западной России... – Ч. 5. – Т. 1 : Акты о городах (1432–1798). – К., 1869.
3. Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування / Н. Білоус. – К., 2008. – 360 с.
4. Михайлюк Ю. Південна Київщина в 60-х рр. XIV – 60-х рр. XVI ст. : державне управління та громадське самоврядування / Ю. Михайлюк. – Черкаси : Вертикаль, 2011. – 348 с.

Одержавно редакцією 30.08.2012

Прийнято до публікації 18.10.2012

Анотація. Михайлюк Ю. *Освещение истории украинского мещанства литовского периода в научном наследии М. Довнар-Запольского.* В статье рассмотрена интерпретация М. Довнар-Запольским различных аспектов развития украинского мещанства литовского периода. В частности показано видение историком проблем официального утверждения правового статуса мещанского сословия, роли и места мещан в социальных процессах на украинских землях, влияние самоуправления городских общин на социальное положение мещанства.

Ключевые слова: М. Довнар-Запольский, мещане, городская община, магдебургское право, "городские вольности", "земские повинности"

Summary. Mykhaylyuk Yu. *Analysis of the history of Ukrainian philistinism of Lithuanian period in the scientific heritage of M. Dovnar-Zapolskogo.* In the article the interpretation of M. Dovnar-Zapolski's different aspects of the development of Ukrainian philistinism of the Lithuanian period. In particular, a historian revealed the actually vision the formal approval of the legal status of a layers the townspeople, place and role in social processes philistinism on Ukrainian territory, the effect of self-governed organization urban communities on the social position of philistinism.

Key words: M. Dovnar-Zapolski, burghers, urban community the Magdeburg Law, "city freedom", "zemskov duty"